

Okay o.fl. gegn Tyrklandi

Dómur frá 12. júlí 2005

Mál nr. 36220/97

6. gr. Réttur til réttlátrar málsmeðferðar fyrir dómi

53. gr. Verndun núverandi mannréttinda

Réttindi og skyldur að einkamálarétti. Synjun á fullnustu dóma. Umhverfisvernd. Takmörkun mannréttinda sem vernduð eru að landsrétti.

1. Málsatvik

Kærendur eru tíu tyrkneskir ríkisborgarar, Ahmet Okay, Derya Durmaz, Rifat Bozkurt, Noyan Özkan, Uğur Kalelioğlu, Banu Karabulut, Senih Özay, Talat Oğuz, Tamay Arslançeri og İbrahim Arzuk.

Kærendur eru allir lögfræðingar og búa og starfa í borginni Izmir í Tyrklandi sem er um 250 km frá þremur orkuverum sem hafa mengað umhverfi sitt og skaðað líffræðilega fjölbreytni svæðisins. Orkuverin eru starfrækt af orku- og náttúruauðlindaráðuneytinu og almenningsþjónustufyrirtækinu TEAS í suð-vestur Tyrklandi.

Brisvar á árunum 1993 og 1994 biðluðu kærendur til ráðuneyta heilbrigðis, umhverfis og orkumála og náttúruauðlinda, sem og TEAS og héraðsstjóra, um að orkuverunum yrði lokað. Héldu kærendur því fram að ekki lægju fullnægjandi leyfi til grundvallar rekstri þeirra og að heilsu almennings og umhverfinu stafaði af þeim hættu. Var þeim ekki svarað, en það jafngilti neitun samkvæmt tyrkneskum lögum.

Kærendur höfðu þrjú mál fyrir stjórnsluundirrétti þar sem þess var krafist að ákvörðun um að neita að loka orkuverunum yrði ógilt. Þá var þess einnig krafist að lögbann yrði sett á rekstur orkuveranna þar sem þau yllu varanlegu tjóni í náttúrunni og á almannaheilsu. Dómkvaddir matsmenn komust að þeirri niðurstöðu að orkuverin gæfu frá sér töluvert magn af níturdíoxíði og brennisteinsdíoxíði og að af þeim stafaði hættu á svæði sem næmi um 2350 km. að þvermáli. Í matsgerðinni var mælt með því að einni stöðinni yrði algerlega lokað en að tveimur þeirra yrði lokað að hluta og að búnaði er takmarkaði brennisteinsmyndun yrði komið fyrir í þeim báðum.

Þann 20. júní 1996 komst stjórnsluundirréttur að því að TEAS hefði starfrækt umræddar stöðvar undir þeim formerkjum að um tilraunastarfsemi væri að ræða og án þess að nauðsynlegra leyfa hefði verið aflað vegna byggingar, útblásturs og losunar úrgangsvatns. Á grundvelli matsgerðarinnar komst rétturinn að því að stöðvarnar hefðu þá þegar ollið mengun sem væri skaðvænleg heilsu manna og umhverfinu og að áframhaldandi starfsemi þeirra kynni að valda almenningi varanlegu tjóni. Þar af leiðandi taldi rétturinn neitun stjórnvalda á því að loka stöðvunum hafa verið ólögmetu og lagði lögbann á starfsemi orkuveranna. Stjórnsluundirrétturinn vísaði frá kæru lögbannsins þann 29. ágúst 1996.

Þann 30. desember 1996 kvað stjórnsluundirréttur síðan upp 3 dóma þar sem ákvörðun yfirvalda um að loka ekki umræddum þremur orkuverum var ógilt. Stjórnvöld áfrýjuðu dómunum til stjórnsluundirréttar sem staðfesti þá með dómum 3. og 6. júní 1998. Stjórnvöldum bar samkvæmt lögum að framfylgja dómunum innan 30 daga frá því birtingu þeirra.

Þann 3. september 1996 ákvað ráðherraráð Tyrklands að umrædd þrjú orkuver skyldu halda áfram starfsemiinni þrátt fyrir dóma stjórnsluundirréttar. Var tekið fram að orkuverin framleiddu 7% af rafmagnsframleiðslu landsins og að framlag þeirra til hagkerfis þjóðarinnar væri verulegt. Hinir ýmsu saksóknarar gáfu frá sér yfirlýsingar um að forsætisráðherra, aðrir ráðherrar og stjórnendur stöðvanna yrði ekki saksóttir vegna málsins.

Bændur sem bjuggu í nágrenni eins orkuversins höfðuðu mál fyrir undirrétti þar sem þeir byggðu á því að gæði og magn olífu- og tóbaksframleiðslu þeirra hefði orðið fyrir neikvæðum áhrifum af eiturgasi og ösku og að þeir hefðu orðið fyrir fjárhagslegu tjóni. Voru þeim dæmdar bætur. Byggt var á matsgerð þar sem fram kom að eiturgastegundir sem frá orkuverinu kæmu hömluðu vexti laufblaða og yllu þannig skertri uppskeru. Dómurinn var staðfestur við áfrýjun.

2. Meðferð málsins hjá Mannréttindadómstólnum

Kæran

Kærandur töldu að brotið hefði verið gegn rétti þeirra skv. 1. mgr. 6. gr. sáttmálans með því að stjórnvöld framfylgdu ekki dómum stjórnsýslufirréttar.

Niðurstaða

Varðandi það hvort atvik málsins snertu réttindi og skyldur kæranda að einkamálarétti og heyrðu þannig undir 1. mgr. 6. gr. tók dómstóllinn fram að samkvæmt tyrknesku stjórnarskránni og tyrkneskum umhverfislögum ættu kærandur rétt til þess að búa í heilsusamlegu umhverfi og að á þeim hvíldi skylda sem tyrkneskum ríkisborgurum að vernda umhverfið og koma í veg fyrir umhverfismengun. Þá hefðu þeir samkvæmt landsrétti átt aðild að dómsmáli þar sem þess var krafist að lögbann væri sett á starfsemi orkuvera sem væru hættuleg umhverfinu og að ákvörðun stjórnvalda um áframhaldandi starfrækslu þeirra yrði ógilt. Dómar hefðu gengið kærendum í hag og stjórnvaldsákvörðun um að neita að framfylgja dómi eða sneiða hjá dómi gæti samkvæmt tyrkneskum lögum falið í sér að þeir ættu rétt til skaðabóta. Með vísan til 53. gr. Mannréttindasáttmálans mætti túlkun hugtaksins “einkamálaréttur” í 1. mgr. 6. gr. ekki fela í sér að takmörkuð væru réttindi sem veitt væru í landsrétti aðildarríkja. Því ætti 1. mgr. 6. gr. við í málinu.

Dómstóllinn tók fram, eins og áður í svipuðum málum, að réttur til að bera mál undir dómstóla væri að engu gerður ef ríki fullnustaði ekki dóma sem fælu í sér bráðabirgða- eða lokaniðurstöðu máls og það hefði neikvæðar afleiðingar fyrir annan aðila málsins. Stjórnvöld hefðu ekki virt lögbann undirréttar né framfylgt dómum stjórnsýslufirréttar sem staðfestu ógildingu á ákvörðunum yfirvalda um að loka ekki orkuverunum. Þvert á móti hefðu stjórnvöld ákveðið að orkuverin skyldu halda áfram starfsemi. Sú ákvörðun byggði ekki á lagaheimild og væri augljóslega ólögmæt að landsrétti. Yrði henni jafnað við það að sneitt hefði verið framhjá dómunum. Taldi dómstóllinn að slíkt færi gegn hugmyndum um réttarríki.

Þar sem tyrkneska ríkið hafði brugðist þeirri skyldu sinni að framfylgja innan sanngjarns tíma dómum undirréttar frá 30. desember 1996 sem staðfestir voru í yfirrétti 3. og 6. júní 1998, var það einróma niðurstaða dómstólsins að brotið hefði verið gegn 1. mgr. 6. gr. sáttmálans.

Kærendum voru hverjum fyrir sig dæmdar 1.000 evrur í miskabætur á grundvelli 41. gr. sáttmálans.